

1917 Nî ê Tân-gí-bûn

LŪN PHÊ-HU

Phê-hu pau tî seng-khu ê gôa-bîn; i ê chok-iöng sî chiàu ê-tóe:

1. Sî pô-hôr kun-bah.
2. Ú chhiok-kak ê chok-iöng, chiû-sî bong-tiòh gôa-üi chiû chai ê khôan-sit. Sî in-üi phê-hu ê chhiok-kak-siô-thé; i ê lâi-bîn ê sîn-keng ü b é-liu. Chhiok-kak (觸覺, touch sense), hiah-ê ê tê it gâu ê sô-châi, chiû-sî chhiú-chng-thâu-á, chih ê bé-liu, chhui-tûn.
3. Phê sî pâi-siat-khì ê chit-ê; i ê chok-iöng sî chhut-kôa". Kôa" sî chui ê chit. Kôa", chit pah hûn ê lâi-bîn, nîng hûn sî kôa"-sng ê iâm-hun, kap iû.
4. Phê ú khip-siu ê khùi-lât, chhin-chhiû" sui-gûn lûi ê iôh, ôe khip-jip tî phê-hu-lâi.
5. Sî tiau-hô lâng seng-khu ê th é-un; chhin-chhiû" nâ thi"-khì khah jôah ê sî, hiah ê h ân-chôa"-kng ê bé-liu tiu" koh khui, sói kôa" nâ lâu-chhut-lâi, lâng chiû khah liang-leng, khôa"-oah. N à thi"-khì khah léng ê sî, hiah ê kng ôe khah kiu-ôa, khah bô hoat kôa", iâ hiah ê khah óa tî phê-hu ê huih-kng, ôe kiu, jiát-khì chiû khah boc tù i phê-hu lî-khui seng-khu, hóan-tng, tòa tî seng-khu-lâi, sói lâng chiû ôe sio-lô.

Phê-hu hun chòe nîng chân. T éng bîn chân kiô-chòe piáu-phê (表皮, epidermis); tê jî kiô-chòe chin-phê (真皮, dermis).

Tî chit nîng chân ê ê-tóe ú kiat-tè-chit, chit-ê kiô-chòe phê-ê-kiat-tè-chit (皮下結締織, subcutaneous connective tissue; tê 88 tô).

Piáu-phê sî chiàu i ê miâ só kóng, tî phê-hu ê chòe tê it gôa-khau ê cho-chit, sî kúi-nâ chân ê sòe-pau lâi chiâ"-ê.

Piáu-phê lâi lóng bô huih-kng; tî piáu-phê ê chòe tê i(it?) chhim-chân ê sòe-pau ê tiong-kan, ú tê it sòe tiâu ê sîn-keng.

Piáu-phê iâ siông-siông ú phí pôh-phî" pôh-phî" teh hiauh-khi-lâi. Thâu-khak ú khah chôe, kiô-chòe thâu-phô; thong seng-khu lóng sî án-ni, siông-siông teh hiauh-khi-lâi.

Chin-phê sî phê-hu cho-chit ê tê-jî chân; chit-ê sî iû koh bát ê cho-chit lâi chiâ"-ê. Chiap tî piáu-phê ê-bîn bô pî"-pî", ú chin chôe lûi-ê, kiô-chòe leng-thâu (乳頭, papilla). Chiah ê leng-thâu

chiû-sî mñg-sòe-kng, kap sîn-keng-bé teh tòa ê sô-châi. Chit ê sîn-keng-bé khî-kû, kiô-chòe chhiok-kak-siô-thé, (觸覺小體, tactile corpuscles; tê 89 tô). Chit ê chhiok-kak sî chai-lá" kûn-óa ê bút-thé, piáu-bîn sî kût-tiâh, á-sî chho-chho koh-chài bút-thé ê lâi, tun, têng, nîng, ê hun-piat.

É-phê sî chho-chho ê cho-chit kap iû lâi chiâ"-ê; sî hôr lâi-pôr ê kut-möh, á-sî kun, ôe-tit kiat-liân tî chin-phê, sói hôr phê-hu ôe i-tông kap chai-chai. Chit ê kiô-chòe phê-ê-kiat-tè-chit.

Nâ seng-khu sîm-mih só-châi khah siông êng, hit ê phê chiû chiâm-chiâm pi" khah kâu. Siông chhêng-ôô ê lâng, i nâ thng-chhiah-kha, chiû put-chí oh-tit kiâ", in-üi soa ôe tiam kha; chóng-si siông thng-chhiah-kha ê lâng put-lûn khâm-khiât, á-sî chho-soa lóng bô kan-khôr, in-üi kha-chhioh-tóe ê phê i-keng kâu. Chhêng-êng ê lâng chhiû-phê sî iù-iù, chóng-si chòe chho-kang ê lâng ê chhiû-phê sî put-chí chho; i nâ beh siu-hoe, á-sî chòe i ù-mih boc-êng-tit.

Phê ê sek-tî bô sio-tâng; ú-ê ô, ú-ê áng, ú-ê nîng, ú-ê pêh; che mñsî phê ú hit hôr sek, sî piáu-phê ê liâm-ek-chân sòe-pau-lâi ú iù-iù ê liáp. Hit ê liáp nâ o, phê khôa" iâ sî o, liáp n à nîng, phê khôa" iâ sî nîng, kî-û put-lûn sîm-mih sek, lóng sî án-ni. Hit ê iù-iù ê liáp nâ kî" jit, chiû-ôc pî" khah o, sói lâng khah siông phák jit, i ê bîn-sek chiû ôe khah o; siông-siông tiâm chhù-lâi, bîn-sek chiû ôe khah pêh.

Chin-phê ê lâi-bîn, mñ-nâ ú mñg-sòe-huih-kng kap sîn-keng; iâ ú phê-chi-chôa" (皮脂腺, sebaceous gland) kap hân-chôa" (汗腺, sweat gland). Phê-chi-chôa" ê hun-pî iû lâu kâu mñg-kng ê só-châi, lâi lûn-ték mñg-kng kap phê, hôr i khah nîng-lûn.

Hân-chôa" ôe pâi-siat kôa"; khôan-sit sî chhin-chhiû" iù-iù ê kng, thâu kâu pê-hu ê gôa-bîn, ê-tóe kng-lê; siat-sû nâ ôe thiú-tit, chiû iok-liòk nîng sa" hun ê tng. Seng-khu-nih iok-liòk ú 238 bân ê chôe; siat-sû nâ ôe chiap chòe chit tiâu, chiû ú nîng sa" phôr lôr ê hñg. Phê ê lâi-bîn tâk só-châi, ú chin chôe hân-chôa", chóng-si chôe chió bô sa"-tâng. Chhiû-chiû"-nih hit só-châi chit chhùn ê sù-hong ú 2800-ê; iâ ú pât só-châi put-chí khah chió, chit chhùn sù-hong, chi-ü 400-ê nâ-ti á". Teh chòe kang ê sî, á-sî jôah thi" ê sî, ú lâi kôa"; chiû ôe khôa"-kî" chin bêng; chit hôr kiô-chòe hoat-kôa"; chóng-si pêng-siông put-si thong seng-khu iâh ú teh lâu-koâ", nâ-si boc

Tè Jîn-sû I-su

khôa"-kî"; chit hôr kiô-chòe chuí-hun-cheng-hoat (水分蒸發, insensible perspiration). Phi-jû lâng nî-sa" tî tek-ko, ún-ûn-á ta-khi, boc khôa"-kî hit ê chui-khi, àn-chái"-iû" bô-khi; lâng pêng-siông só lâu mñ-chai ê kôa", iâh sî án-ni.

Chit ê kôa" chit jit só lâu-ê, n à ôc lóng-chóng chû-chip lâi niû, tâi-khà i ú kun-pòa" ê tâng. Khô-kiàn lâi-sa" bak-tiôh lâ-sâm, mñ-thang chhêng siu" kú, tiôh siông sóc. Lâng beh khùn ê sî, tiôh ôa" khùn-sa", chiong jit-si só chhêng ê sa", tiàu-teh chhe hong, kâu bîn-á-jit thang koh chhêng; mñ-si ê khùn-sa", jit-si tiôh chhe hong, án-ni lâi thòe-ôa".

Siat-sû nâ kô-bát hân-chôa" ê kng, hôr i boc lâu kôa", seng-khu chiû ôc phôa-pî". Sôi tiôh siông-siông sóc seng-khu, bián-tit ú lâ-sâm lâi that-bát hân-chôa" ê kng; che sî put-chí iau-kín.

Tê it hôr ê hoat-tô, chiû-si châ-khí sî khùn-khí-lâi thong seng-khu lâi sóc, âu-lâi êng chho-pòr chhut lât chhit kâu phê-hu sio-lô; kiám-chhái ú lâng bô èk-tî, nâ kan-ta êng bîn-thang tóe chui, tâa tê pòr lâi jiû, iâh khô-í. Lâng tú-á chiâh-pá, mñ-thang sóc-ék, kia"-liâu ôc chô-tông siau-hòa ê tâi-chi.

Lâng ê phê-hu nâ ú ôan-chôan, bong-tiôh ú sòe-khûn ê mih boc jiám-tiôh; chóng-si nâ siu-siong, put-lûn bâk-chiu boc khôa"-kî" ê, nâ bong-tiôh chit khôan ê mih, chiû hit ê tók khôai-khôai khip-siu tî huih-nih. Tùi chit ê siô-khôa ê gôan-in, bat ú i-seng kap khàn-hôr sit-lôh sî"-miâ.

Tî seng-khu ê phê-hu-nih ú mñg chin chôe. Tâk ki ê mñg-kng ú têng jip tî phê ê lâi-bîn. Mñg-kng ê thâu ú kun, sói ôc hoat-mñg; hit ê kun nâ bô-khi, chiû boc koh hoat; phi-jû chhin-chhiû" chhái-á, nâ liâm i ê hiôh, á-sî liâ m ki ôc koh hoat, kun nâ khau-khí-lâi, chiû lóng bô hoat. Chiah ê mñg tâk ki ú gôa-bîn têng-têng ê cho-chit lâi-bîn khah nîng-ê, kiô-chòe chhê-chit (髓質, medulla tê 88 tô) mñg ê lâi-bîn bô sîn-keng, sói chhut-châi lâng chián, iâh boc thiâ"; nâ-si phê ê lâi-bîn chiû ú, sói chhoah-mñg chiah ôc thiâ".

Tî chng-thâu-á ê bé ú chng-kah, sî chhin-chhiû" kah ê lûi, chhah jip tî phê ê lâi-bîn, hôr lâng ni mih, liâm mih khah lî-piän, koh ôc pang-chân chng-thâu-á khah ú lât. Chng-kah sî soch jip phê lâi-bîn ê khang-hûn, tûi jiâu-chhñg kap jiâubú tit-tiôh iû"-chhí, chiû chiâm-chiâm khah tñg. Ú-si chng-kah siu-siong thng kah, hit ê jiâu-bú, nâ bô phái"-khi, chiû ôe koh hoat; jiâu-bú nâ phah-phái", chiû boc koh hoat. Beh chai chng-kah ê kái-phò, tiôh khôa" tê 90 tô. (Lâi-gôa-kho Khàn-hô-hák, tê 8 chiu", tê 110-115 iâh)